

SKOLPORTENS NUMRERADE ARTIKELSERIE
FÖR UNDERVISNING, LÄRANDE OCH LEDARSKAP

ATT LEDA UNDERVISNINGS- UTVECKLING I FÖRSKOLAN

FÖRFATTARE:
Christina Agewall

SKOLPORTEN

LEDA & LÄRA

10/2022

SAMMANFATTNING

DET SYSTEMATISKA KVALITETSARBETET i förskolan handlar om att utifrån identifierade utvecklingsområden sätta mål och synliggöra förbättringsområden för att säkerställa kvalitén. Kunskapen om och hur det systematiska kvalitetsarbetet stödjer utvärdering och utveckling av den undervisning som sker på förskolorna behöver vidgas. Syftet med studien är att öka kunskapen om utvärdering av undervisning och rektorers ledning av undervisningsutveckling i förskolans systematiska kvalitetsarbete. Det empiriska materialet består av intervjuer och skriftliga enkäter av rektorer i två olika kommuner. Materialet har bearbetats genom transkribering, sammanställts och analyserats där syfte har varit att se om några mönster, likheter eller skillnader framträder i materialet. Resultatet visar att rektorerna framför allt använder sig av *samtal* och *dialog* för att leda arbetet med att utveckla undervisningen på förskolan.

Christina Agewall arbetar som biträdande avdelningschef, Avdelning Förskola vid Enskede Årsta Vantör stadsdelsförvaltning i Stockholm.
E-post: christina.agewall@edu.stockholm.se

Denna artikel har den 4 april 2022 accepterats för publicering i Skolportens numrerade artikelserie för utvecklingsarbete i skolan. Artikeln har granskats av en forskare som ingår i Skolportens granskargrupp.

Fri kopieringsrätt i ickekommersiellt syfte för kompetensutveckling eller undervisning i skolan och förskolan under förutsättning att författarens namn och artikelns titel anges, samt källa: Skolportens artikelserie. I övrigt gäller copyright för författaren och Skolporten AB gemensamt.

Denna artikel är publicerad i Skolportens artikelserie Leda & Lära:
www.skolporten.se/forskning/utveckling/

Aktuella Författaranvisningar & Skrivregler:
www.skolporten.se/forskning/skolutveckling/skolportens-utvecklingsartiklar/

Vill du också skriva en utvecklingsartikel? Mejla till redaktionen@skolporten.se

INNEHÅLL

INLEDNING	7
STUDIENS SYFTE, FRÅGESTÄLLNINGAR OCH METOD	9
Syfte och frågeställningar	9
Metod	9
RESULTAT	11
Hur beskriver rektorer att de leder undervisningsutveckling på förskolan?	11
Hur beskriver rektorer utvärdering av undervisningsutveckling på förskolan?	12
DISKUSSION	15
Uppföljning-utvärdering?	15
Dialog som verktyg för att leda undervisningsutveckling	16
REFERENSLISTA	19

INLEDNING

JAG SOM HAR skrivit den här artikeln är biträdande avdelningschef för de kommunala förskolorna i Enskede Årsta Vantör stadsdelsförvaltning och har medverkat i forsknings- och utvecklingsprogrammet *Flerstämig undervisning i förskolan* där jag också representerade Enskede Årsta Vantör i programmets styrgrupp. Programmet genomfördes mellan åren 2018–2021 i samverkan mellan åtta skolhuvudmän och forskare från Malmö universitet under ledning av Ifous (Innovation, forskning och utveckling i skola och förskola). Genom min egen medverkan i programmet har min nyfikenhet växt kopplat till vilken form av ledning av undervisningsutveckling får i förskolors systematiska kvalitetsarbete. Det systematiska kvalitetsarbetet i förskolan handlar om att utifrån identifierade utvecklingsområden sätta mål och synliggöra förbättringsområden för att säkerställa kvalitén. Detta innebär en tydlig plan för hur mål för undervisningen utifrån Läroplan för förskolan (Lpfö 18) dokumenteras, följs upp och utvärderas. Utvärderingen ska fokusera på om planerade insatser fick önskade effekter; har barnen fått den undervisning de har rätt till enligt styrdokumentet? Utvärderingen ska även kunna ge stöd för riktningen av fortsatt utvecklingsarbete.

Nyligen reviderades läroplanen för förskolan (Lpfö 18) och de nya formuleringarna började gälla från 1 juli 2019. De reviderade formuleringarna kring *utbildning* och *undervisning* är i viss mån nya för oss som arbetar i förskolan. Det betyder naturligtvis inte att personal i förskolan inte genomförde undervisning och utbildning innan 1 juli 2019. Genom införandet av begreppen utbildning och undervisning i Lpfö 18 betonas förskolan som första steget i barnens utbildning.

Sedan 2010 anger Skollagen att: "Utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet." (SFS 2010:800 1 kap. 5 §), vilket innebär att även förskolans utbildning ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Systematiskt kvalitetsarbete

innebär generellt att sätta mål utifrån identifierade utvecklingsområden för att synliggöra förbättringsområden och utveckla förändringar för att säkerställa kvalitén. Håkansson (2020) beskriver att systematiskt kvalitetsarbete kan liknas vid en vetenskaplig arbetsprocess. I båda processerna görs bedömningar av måluppfyllelse utifrån uppföljningar och utvärderingar. Delar av förskolans *systematiska kvalitetsarbete* kan därför förstås som att ta fram beprövad erfarenhet. För att erfarenhet ska anses vara beprövad måste den vara både prövad, använd över tid av många och dokumenterad (Riddersporre & Erlandsson 2019; Skolverket 2015). Genom att följa upp undervisningen, dokumentera, pröva nytt perspektiv och utvärdera så blir den beprövade erfarenheten av största vikt i att utveckla undervisningen och därmed utbildningen för barnen. Denna upprepning är ett sätt att både följa upp, utvärdera och utveckla undervisningen i förskolan, men då måste denna process ingå naturligt i förskolans systematiska kvalitetsarbete. Syftet med det systematiska kvalitetsarbetet är att säkerställa utbildningens kvalitet och likvärdighet med utgångspunkt i skollag och läroplan. För att kunna leda undervisningsutveckling i förskolan måste det finnas en förståelse för betydelsen av det systematiska kvalitetsarbetet i hela organisationen.

I samband med revideringen av Lpfö 18 förtydligades rektors ansvar för undervisning och utveckling av utbildningen i förskolan. I läroplanen (Lpfö 18) står det att rektor har ett särskilt ansvar för att: "planera, följa upp, utvärdera och utveckla utbildningen systematiskt och kontinuerligt och därmed verka för ökad måluppfyllelse" (Skolverket 2018 s. 19).

I skollagen står det att: "Det pedagogiska arbetet vid en förskole- eller skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor. Rektorn ska särskilt verka för att utbildningen utvecklas." (SFS 2010:800, 2 kap 9§). Vidare står det att: "Rektorn beslutar om sin enhets inre organisation och ansvarar för att fördela resurser inom

enheten efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov.” (SFS 2010:800, 2 kap 10§). Mot denna bakgrund görs alltså rektor ansvarig för att leda enhetens *systematiska kvalitetsarbete*. I detta sammanhang ska *enhet* förstås som den, eller de, förskolor som en rektor ansvarar för, olika huvudmän organiserar ledningen för förskolan på olika sätt.

Kopplat till att leda ett systematiskt kvalitetsarbete lyfter Skolinspektionen (2012) vikten av rektors förmåga och kompetens att tolka, omsätta och genomföra uppdraget. Det innebär dels att rektor har en tydlig vision för att skapa en känsla av riktning och syfte (Riddersporre & Erlandsson 2019), men det betyder även att följa upp hur utbildningen bidragit till varje barns utveckling och lärande utifrån läroplanens olika områden.

Rektor ska i sin ledning av det systematiska kvalitetsarbetet synliggöra hur undervisningen bidrar till att utveckla barns lärande utifrån Lpfö 18. Det systematiska kvalitetsarbetet ska fokusera på undervisningsutveckling genom uppföljning och utvärdering av undervisningen och dess effekter. Uppföljning och utvärdering ska inte vara en bedömning av enskilda barns resultat. Uppdraget för rektor innebär numer tydligt ett ansvar för att utveckla utbildningen, där en kärna i utbildningen är just undervisning. Samtidigt finns en del utmaningar kopplat till att utveckla, följa upp och utvärdera undervisning i förskolan. Min egen erfarenhet från resultatdialoger med rektorer, som ett led i det systematiska kvalitetsarbetet, är att rektorer ger uttryck för utmaningar kopplat till att följa upp det enskilda barnets utveckling utifrån den undervisning som förskolan erbjuder. Uppfattningen får stöd av Skolinspektionen (2018) som beskriver att det systematiska kvalitetsarbetet behöver omfatta de nationella målen för förskolan och i högre grad beskriva barnens utveckling och lärande. Det innebär att den bedömning som görs utgår från den undervisning som bedrivs och de effekter som undervisningen ger.

En viktig del i rektors arbete med att systematiskt följa upp kvalitén i förskolan handlar om de verktyg och mallar som används i arbetet och även problematisera hur dessa stöttar uppföljningen av undervisningen. Förutom vikten av gemensamma mallar och utvärderingsverktyg för uppföljning beskriver Vallberg Roth, Holmberg, Löf och Stensson (2020) betydelsen av kunskap och kompetens hos personal i förskolan för att säkerställa en tillförlitlig analys:

För lärare och ledare är det av vikt att kunna identifiera, utföra och kritiskt reflektera över egna och andras undervisning och bedömning i texter och praktiker samt kunna motivera och kommunicera sina val av undervisning och former för återkoppling.
(Vallberg Roth m fl 2020 s 384)

Samtidigt beskriver Skolinspektionen (2018) att förskolan ofta erbjuder lärandemiljöer men att arbetet sällan är målstyrt eller följs upp. Även Håkansson (2013) menar att arbetet försvåras av att de faktorer som följs upp sällan relaterar till nationella mål och riktlinjer. Lager (2015) beskriver att det finns en hel del forskning om förskolors arbete med kvalitetsfrågor, men att det finns begränsad forskning om huvudmannens genomförande av kvalitetsarbetet. Den forskning som finns beskriver ofta specifika metoder eller modeller, men sällan helheten i det systematiska kvalitetsarbetet. Det finns också en viss begreppsförvirring kring vad utvärdering egentligen betyder och syftar till. I Nationalencyklopedin står det ”utvärdering, *evaluering*, sammanfattande term för metoder som syftar till en systematisk bedömning av resultaten och de mer långsiktiga effekterna av genomförda insatser” (NE 2021) vilket innebär *både* uppföljning och analys.

Sammanfattningsvis ska förskolans utbildning vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Ett sätt är att ge undervisningsutveckling en naturlig plats i förskolans systematiska kvalitetsarbete, som kan liknas vid en vetenskaplig process. Rektor är den som ska leda och ansvara för enhetens systematiska kvalitetsarbete. Dock verkar det saknas både systematik och kunskap om utvärdering och utveckling av undervisning. Kunskapen om och hur det systematiska kvalitetsarbetet stödjer utvärdering och utveckling av den undervisning som sker på förskolorna behöver vidgas. Denna artikel bidrar med kunskap som kan användas på både huvudmannanivå och rektorsnivå som ett stöd i att utvärdera och leda undervisningsutveckling i förskolan.

STUDIENS SYFTE, FRÅGESTÄLLNINGAR OCH METOD

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

SYFTET MED STUDIEN är att öka kunskapen om rektors ledning av undervisningsutveckling som en del i förskolans systematiska kvalitetsarbete.

Följande frågeställningar formuleras:

- ★ Hur beskriver rektorer att de leder arbetet med undervisningsutveckling på förskolan?
- ★ Hur beskriver rektorer utvärdering av undervisningsutveckling på förskolan?

METOD

I DETTA AVSNITT beskrivs insamlingen och bearbetning av data som artikeln bygger på. Här redogörs även för vilka etiska överväganden som gjorts.

URVAL

För att få svar på frågeställningarna består urvalet av verksamma rektorer. Ett bekvämlighetsurval har gjorts där lättillgänglighet fått stå i centrum. Urvalet består av rektorer som medverkat i forsknings och utvecklingsprogrammet *Flerstämmig undervisning i förskolan*. Deltagandet i studien har varit frivilligt och skett utifrån visat intresse från rektorer.

Rektorerna fick ta ställning till sin medverkan genom ett informerat samtycke (Vetenskapsrådet, 2017). Rektorerna blev informerade om studiens syfte, att det är frivilligt att delta i studien och att de kan avsluta sitt deltagande i studien om de önskar. Rektorerna informerades även om att deras svar anonymiseras vid

publicering av studien. Totalt intervjuades tre rektorer från en kommun och fyra rektorer från en annan kommun fick svara skriftligt på samma frågeställningar. Data består alltså av svar från sju rektorer.

DATAINSAMLING

Datainsamlingen består av intervjuer och skriftliga enkäter till rektorer. Således har såväl skriftligt som muntligt material samlats in. Från början skulle urvalet begränsas till intervjuer av rektorer i en kommun men för att få ett bredare underlag valdes att komplettera med enkätsvar från rektorer från ytterligare en kommun, skriftlig enkät valdes dels utifrån tids- skäl men framför allt på grund av rådande situation i samhället med pandemin. Vid datainsamlingen så användes samma frågeställningar vid båda metoderna, intervju samt enkät.

ANALYS

Materialet har bearbetats genom transkribering, sammanställts och analyserats genom tematisk innehållsanalys där analysen består i att söka efter centrala teman i materialet. Materialet har bearbetats med genomläsning flera gånger. Det är först när transkriberingen är genomförd som det är möjligt att notera teman och genomföra en tematisk analys enligt Bryman (2018). Syftet med analysarbetet har varit att se om några mönster, likheter eller skillnader framträder i materialet. Bryman (2018) framhäver en viss betoning på att det vanligaste kriteriet för att slå fast att det handlar om ett tema är repetition.

METODDISKUSSION OCH ETISKA ÖVERVÄGANDEN

Jag har tillämpat Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (Vetenskapsrådet 2017) i samband med att jag har samlat in data och genomfört studien. Det finns alltid en risk vid bekvämlighetsurval utifrån ett

maktförhållande i mitt fall mellan intervjuare och respondent som kan påverka resultatet och som måste vägas in i resultaten. Risken att resultatet påverkats i denna studie är dock något mindre eftersom jag inte är närmsta chef till respondenterna. En fördel med bekvämlighetsurvalet är att jag känner verksamheten väl. Vid intervjuerna fanns möjlighet att ställa kompletterande frågor vilket gjordes, detta var inte möjligt med enkäterna. De kompletterande frågorna har bestått i att be respondenterna att fördjupa sina svar. Frågorna vid intervju samt enkät var formulerade med öppna frågor och vid enkäten så fanns utrymme för fritext. Resultatet visar inte på några större skillnader i svar trots olika metoder vid insamling av det empiriska materialet. Det är ett litet urval där syftet med materialet har varit att bidra till kunskap om undervisningsutveckling kopplat till det systematiska kvalitetsarbetet.

RESULTAT

RESULTATDELEN DISPONERAS EFTER de två frågeställningarna. Genom analysen av data framträder beskrivningar som kan kopplas till båda frågeställningarna. Framför allt beskrivs relationer till pedagogerna som en viktig aspekt av ett pedagogiskt ledarskap. Närheten och relationerna är viktiga för både ledning av undervisningsutveckling och

för att kunna utvärdera den undervisning som genomförs. Därför återkommer vissa teman under de båda frågeställningarna. Fortsättningsvis i artikeln är pedagoger/pedagogerna ett samlingsbegrepp för att beskriva de två yrkesgrupperna förskollärare samt barnskötare.

HUR BESKRIVER REKTORER ATT DE LEDER UNDERVISNINGsutveckling PÅ FÖRSKOLAN?

UR REKTORERNAS BESKRIVNINGAR framträder framför allt att rektor underlättar för undervisningsutveckling och ledning i form av dialog.

I rektorernas svar förekommer beskrivningar av exempelvis dagordningar, frekvens och tidpunkter för "reflektionsgrupper", arrangerade studiedagar, bokcirklar och workshops. Främst beskrivs hur rektor skapar förutsättningar för miljöer för undervisningsutveckling: "...workshops kring saker som pedagogisk undervisningsmiljö, undervisnings principer/pedagogiskt förhållningssätt" (Rektor 2) och "skapa olika forum för möten..." (Rektor 7). Vikten av en god insyn i verksamheten beskrivs som ett sätt att utöva det nära pedagogiska ledarskapet genom att få syn på den undervisning som bedrivs och en möjlighet för att skaffa sig kunskap om undervisningens kvalitet och om undervisningen utgår ifrån förskolans läroplan. "...planeringsmallen, där ser jag vad de jobbar med sen gör jag också verksamhetsbesök" (Rektor 4).

Dessutom beskrivs förskollärares kunskaper som en viktig aspekt av undervisningsutveckling. Dels i form av kunskaper om undervisning på förskolan, men även i form av kunskap om uppdraget och läroplansförtrogenhet: "...Träna sig i att vara undervisande – kräver att jag har en bra kunskap i det jag vill

undervisa" (Rektor 4). Intervju- och enkätsvaren visar att rektorerna fokuserar på att ge förutsättningar för undervisningsutveckling. Dessutom tar rektorerna ibland en annan roll än att enbart skapa förutsättningar som tydliggörs genom att vara samtalsledare, inspiratör och stöd. Rektorerna beskriver ledning av undervisningsutveckling främst i form av att ställa frågor och att utmana: "Uppmuntra och utmana förskollärarna – didaktiska frågorna är basen." (Rektor 1) och "Som pedagogisk ledare utmanar jag pedagogerna genom att "ifrågasätta" invanda mönster och strukturer samt sätt att undervisa på." (Rektor 2). Fokus handlar då om innehållet i undervisningen där olika ämnesområden vävs ihop utifrån Läroplan för förskolan. Dessa dialoger uppfattas av rektorerna möjliggöra både uppföljning av undervisningen och stöd för förskollärarna, vilket blir framträdande genom att diskussioner förs i relation till läroplanen som ett led i det systematiska kvalitetsarbetet. "...hur man kan beskriva sitt görande, sin undervisning, sin idé..." (Rektor 1).

Ofta återkommer rektorerna till styrdokumentet och vikten av att hela tiden utgå från Läroplan för förskolan. Kopplat till det framträder samverkan, eller samarbete med pedagoger som en aspekt av ledning av undervisningsutveckling. Detta beskrivs tydligast i

arbetet med att tolka styrdokumentet då det framträder mönster kring hur rektorerna arbetar med att bryta ner läroplanens olika målområden och inten-

tioner tillsammans med förskollärare. "...Utgå ifrån Lpfö... bryta ner Lpfö. ...Få en förståelse för vad kan det stora målet kan betyda för en ettåring?" (Rektor 4).

HUR BESKRIVER REKTORER UTVÄRDERING AV UNDERVISNINGsutveckling PÅ FÖRSKOLAN?

GENOM ANALYSEN FRAMTRÄDER olika förutsättningar för att rektor ska kunna utvärdera undervisningen. Främst beskrivs vikten av en form av verksamhetsförtrogenhet byggt på relationer – alltså ett kort avstånd mellan pedagoger, verksamhet och rektor. Två teman identifieras; *samtal och dialog* samt *närhet och delaktighet*.

SAMTAL OCH DIALOG

Rektorerna beskriver olika former för dialog i relation till verksamhetsbesök där deras egna observationer blir underlag i dialogen "...återkopplar från det jag ser... utmanar genom frågor..." (Rektor 1). Dialogen som verktyg beskrivs också utifrån de sammanhang där rektorerna deltar såsom till exempel nätverk och avdelningsreflektion där de genom dessa dialoger följer upp undervisningen "*samtal förskollärarmöten, avdelningsmöten...*" (Rektor 6).

I resultaten återfinns beskrivning av ett förändrat språkbruk hos personalen som ett viktigt utvärderingsverktyg för att upptäcka tecken på förändrade förhållningssätt eller utveckling. "*Pedagogerna använder ett annat språkbruk, planerar och genomför utbildningen och undervisningen på ett tydligare och mer medvetet vis än tidigare.*" (Rektor 3). Därför blir dialog ett naturligt sätt att utvärdera undervisningen. Däremot saknas beskrivningar om en systematik i dialogerna. Några rektorer nämner en viss systematik i samband med dialoger vid medarbetarsamtal samt ett par rektorer lyfter systematiken i samband med verksamhetsbesök. Systematik i form av analys och dokumentation av dialogerna verkar dock saknas.

Det är inte tydligt i rektorernas beskrivningar vad utvärdering av undervisning kan innebära. Olika uppföljningsverktyg såsom självvärderingsunderlag och mallar återfinns i rektorernas berättelser om att följa upp och utvärdera undervisningen. Begreppet utvärdering symboliseras också genom uppföljning, muntlig och skriftlig återkoppling på planeringar och

återkoppling på resultat av självvärderingsverktyg. Det som inte beskrivs lika tydligt är analys av resultat och hur det dokumenteras vilket då kan tolkas att det föreligger svårigheter i att analysera den undervisning som bedrivs "...där känner jag fortfarande att vi har en del saker som vi behöver förbättra, just analyserandet. Hur blev det som det blev? Vad grundar vi det på?" (Rektor 1). Resultatet visar inte heller om det görs någon utvärdering av de förutsättningar som beskrivs i termer av olika forum, nätverk, mallar och verktyg.

NÄRHET OCH DELAKTIGHET

Flera rektorer beskriver närhet och delaktighet som aspekter av ett pedagogiskt ledarskap i relation till att både leda utvecklingen av undervisningen och att utvärdera undervisningen "Nära ledarskapet, se det som händer för att lyfta det sen... medarbetarnas egna ord. Vad grundar de sina beslut på? (Rektor 1). Att vara delaktig, verksamhetsnära, ställa frågor, utmana och stötta förskolläraren är exempel som flera rektorer lyfter fram som utgångspunkter i det nära ledarskapet. Det uttrycks exempelvis genom att rektor medverkar på reflektionsmöten som ett sätt att föra dialog och både få och ge återkoppling som en del i att utveckla undervisningen. "För mig är det viktigt att vara på plats och uppleva hur pedagogerna arbetar för att kunna ge feedback och vara bollplank. Jag tycker att det är viktigt att lyssna in och ifrågasätter gärna, för att pedagogerna ska tänka efter/sätta ord på tankar och hur de agerar." (Rektor 5).

SAMMANFATTNING

Resultatet visar att rektorerna använder många olika begrepp för att beskriva hur de arbetar med att leda undervisningsutveckling. Det tydliga temat i detta resultat är samtal och dialog. Rektorerna för dialoger i olika typer av kontext och dialogerna används

ofta i samband med verksamhetsbesök. Dialogen beskrivs utifrån strukturerade former såsom till exempel i reflektionsmöten och i nätverksgrupper men även betydelsen av spontana dialoger blir synlig speciellt i samband med verksamhetsbesök. Det är få rektorer som lyfter fram hur de utvärderar de förutsättningar som de ger förskollärare för att bedriva undervisning. När rektorerna beskriver olika forum, nätverk och grupper för reflektion så är det förutsättningar som de organiserat för, men motiv eller kopplingen till undervisningsutveckling tydliggörs inte i någon stor omfattning. Utvärdering av undervisningen uttrycks mer generellt med utgångspunkt i samtal som genomförs i olika forum. Det är otydligt vad utvär-

dering innebär, hur den går till eller hur resultat från utvärderingen tas tillvara. Det som är mest framträdande i resultatet är uppföljning av undervisning genom samtal och verksamhetsbesök. Att utvärdera undervisningen uttrycks med ett mer generellt förhållningssätt. Förskolornas undervisningsmiljöer samt förskollärares förkunskaper beskrivs som faktorer som påverkar arbetet med att leda undervisningsutveckling. När rektorer mer specifikt beskriver ledning av undervisningsutveckling så framträder vikten av att ge förutsättningar, att "göra"/facilitera. Dock framträder inte analys och dokumentation i någon hög grad som viktiga aspekter i rektorernas beskrivningar.

DISKUSSION

ETT FRAMTRÄDANDE RESULTAT är att rektorer lyfter fram dialog, såväl planerad som spontan, som ett värdefullt verktyg för att utvärdera och leda undervisningsutveckling. Förutsättningar såsom nätverk för samtal, pedagogiska lärmiljöer och ett nära pedagogiskt ledarskap är synligt i resultatet som uttrycker för att utvärdera och utveckla undervisningen. Dock visar resultatet på utmaningar i att analysera resultat där underlag i form av mallar och protokoll inte

alltid har den funktion som är tänkt för att stödja systematiken. Det är tydligt att revideringen av läroplanen (Lpfö18) har påverkat förskolans yrkesspråk som närmar sig grundskolans begreppsvokabulär vilket också resultaten visar där rektorer beskriver att de har uppmärksammat ett annat språkbruk hos personalen som ett viktigt utvärderingsverktyg i att upptäcka utveckling.

UPPFÖLJNING-UTVÄRDERING?

I RESULTATET FINNS spår av andra faktorer som påverkar undervisningsutveckling såsom lärarens kunskap i det som undervisningen utgår ifrån, de pedagogiska miljöernas betydelse, olika mallar, reflektionsprotokoll och självskattningsunderlag som ska stödja uppföljningen och utvärderingen av undervisningen. Däremot är det svårt att läsa ut hur dessa systematiskt följs upp och kanske framför allt hur denna uppföljning används för att utveckla rektors egen ledning och styrning av enhetens systematiska kvalitetsarbete. En anledning kan vara att förskolan fortfarande är i sin linda med att arbeta med undervisningsutveckling. En annan anledning kan vara att det finns en viss begreppsförvirring kring uppföljning och utvärdering av undervisning, vilket inte är förvånande eftersom det ”nya” begreppet undervisning betonades först 2019 (Skolverket, 2018). Dessa båda begrepp, uppföljning och utvärdering, används ibland likställt vilket då försvårar möjligheten till analys och därmed också en mer systematisk utveckling (jmf Håkansson, 2020). Resultatet i denna studie visar att utvärderingsarbetet ofta stannar kring vad som var planerat och vad som har genomförts, alltså det stannar vid uppföljning. Detta kan bero på att det finns en varierande

kunskap och förmåga bland förskolans medarbetare, även rektor, i hur man analyserar undervisningens resultat. Vallberg Roth m fl (2020) beskriver betydelsen av kunskap och kompetens hos personal i förskolan för att säkerställa en tillförlitlig analys. Utvecklandet av personalens kunskap och kompetens bör vara rektors ansvar och en viktig del i att leda undervisningsutveckling. En angelägen ingång i diskussionen kring utvärdering och undervisningsutveckling är att borra i begreppet utvärdering. Varför ska vi utvärdera? Vad betyder utvärdering – vad ingår? Risken är att det systematiska kvalitetsarbetet stannar vid uppföljning, alltså att endast kontrollera ”görandet” vad som är gjort, och nästa steg missas, den viktiga utvärderingen. Om rektors ledning av utvärderingsarbetet stannar vid uppföljning och ingen utvärdering görs riskerar det att påverka likvärdigheten i barnens utbildning. Om inte effekterna av undervisningen analyseras är det svårt att kartlägga och utvärdera hur förskolorna uppfyller sitt kompensatoriska uppdrag som ingår i förskolans uppdrag. Utan en noggrann utvärdering som en del i ett systematiskt kvalitetsarbete är det osannolikt att förskolan kan höja kvaliteten på utbildningen.

I läroplan för förskolan (Lpfö 18) står det; ”Syftet med utvärdering är att få kunskap om hur förskolans kvalitet, dvs. verksamhetens organisation, innehåll och genomförande kan utvecklas så att varje barn ges bästa möjliga förutsättningar för utveckling och lärande.” (Lpfö18 s. 18). Alltså, utvärderingen ska leda till att undervisningens kvalitet ökar och utvecklar förbättrade förutsättningar för barnet att utvecklas och lära. Jag menar att det krävs att förskolans personal är modig, kritiskt granskar sin egen undervisning och sätter

fokus på vilka effekter undervisningen har som förskolan erbjuder. För att rektor ska kunna utvärdera och leda utvecklingen på ett systematiskt sätt krävs genomarbetade uppföljningsunderlag med frågeställningar som stödjer det systematiska kvalitetsarbetet med fokus på undervisningen, där rektor arbetar systematiskt med att analysera resultaten från undervisningen och utvärderar förutsättningarna som undervisningen vilar på.

DIALOG SOM VERKTYG FÖR ATT LEDA UNDERVISNINGsutveckling

I RESULTATEN FRAMGICK att dialogen lyfts fram som central i arbetet, detta perspektiv behöver breddas där dialogen systematiskt kopplas till dokumentation som kan följas upp och utvärderas. Även dialogens betydelse med koppling till verksamhetsbesök som återfinns i resultaten är av största vikt. Om verksamhetsbesöken ska få betydelse i det systematiska kvalitetsarbetet krävs återkoppling till förskollärare, vilket det då måste skapas förutsättningar för. Utebliven dialog kan orsaka att viktig kunskap för rektors ledning av undervisningsutveckling går förlorad.

En intressant iakttagelse är vad som *inte* framträder i resultaten. Definitionen av pedagogiskt ledarskap har den senaste tiden varit föremål för diskussioner. Ofta förenklas pedagogiskt ledarskap till att ge organisatoriska förutsättningar för utvecklingsarbete, vilket även syns i denna studies resultat och kan naturligtvis vara en rimlig tolkning av att rektor ansvarar för sin enhets inre organisation (SFS 2010:800 2 kap, 10 §). De organisatoriska förutsättningarna är plattformen som undervisningen vilar på. Det kan vara så att rektorer tolkar skapandet av organisatoriska förutsättningar som självklara uppgifter. Eller är det så att effekter av vissa organisatoriska förutsättningar tas för givet? I denna studies resultat saknas exempelvis beskrivningar om hur dessa organisatoriska förutsättningar utvärderas. Då är risken betydande att det leder till stagnation i det systematiska kvalitetsarbetet och utveckling av undervisningen uteblir.

Det pågår mycket bra kvalitetsarbete, men mot bakgrund av studiens resultat finns det utmaningar med att utvärdera undervisningen och leda under-

visningsutveckling på förskola. Detta behöver främst utvecklas i form av att kartlägga ett nuläge och systematiskt följa upp i ljuset av Lpfö där följande frågor kan vara ett stöd för arbetet.

- ★ Finns det samsyn av begrepp? Vad innebär utvärdering? Vad ska utvärderas och i vilket syfte?
- ★ Hur utvärderas processer, strukturer och förutsättningar? Hur kan organisatoriska förutsättningar kopplas till en ökad kvalitets-säkring?
- ★ Hur och när används dialogen i kvalitetsarbetet?
- ★ På vilket sätt stödjer de uppföljningsdokument som används det systematiska kvalitetsarbetet?
- ★ Vilka frågeställningar behöver finnas för att kunna analysera effekter av undervisningen så att undervisningsutveckling kan ske?

Förskolan är första steget i utbildningssystemet. ”I utbildningen ingår undervisning. Undervisning innebär att stimulera och utmana barnen med läroplanens mål som utgångspunkt och riktning, och syftar till utveckling och lärande hos barnen” (Lpfö 18, s 7). Min uppfattning är att rikta blicken mot att utveckla analysen av resultat, tolka forskning och att arbeta med teoretiska

perspektiv i praktiken är nödvändigt för att kunna utveckla kvaliteten i undervisningen.

Jag ser att möjligheten att medverka i ett forsknings och utvecklingsprogram och få strukturerade tillfällen att bearbeta begreppet undervisning utifrån olika teoretiska perspektiv har gynnat mitt arbete och

utmanat mig i olika processer. Framför allt har det utmanat mig i det systematiska kvalitetsarbetet och då med fokus på hur utvärdering och ledning av undervisningsutveckling genomförs. I mitt fortsatta arbete kvarstår frågan; har barnen fått den undervisning de har rätt till och hur vet jag det?

REFERENSLISTA

- ★ Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Tredje upplagan Stockholm: Liber
- ★ Håkansson, J. (2020) ur Blossing, U (red). (2020). *Rektor i fokus. Kunskap, värden och verktyg*. Andra upplagan Lund: Studentlitteratur
- ★ Håkansson, J. (2013). *Systematiskt kvalitetsarbete i förskola, skola och fritidshem, Strategier och metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- ★ Ifous (2021). <https://www.ifous.se/flerstammig-undervisning-i-forskolan/> (2021-03-04)
- ★ Lager, K. (2015). *I spänningsfältet mellan kontroll och utveckling*. En policystudie av systematiskt kvalitetsarbete i kommunen, förskolan och fritidshemmet. gupea_2077_40661_2.pdf
- ★ Nationalencyklopedin (2021) <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/utvardering> (2021-11-23)
- ★ Riddarsporre, B. & Erlandsson, M. (2019). *Pedagogiskt ledarskap i förskolan*. Stockholm: Natur & Kultur.
- ★ SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- ★ Skolinspektionen (2018). *Förskolans kvalitet och måluppfyllelse – ett treårigt regeringsuppdrag att granska förskolan*. Regeringsrapport 2018. Diarienummer: 2015:3 364 förskolans-kvalitet-och-maluppfyllelse-slutrappport-feb-2018.pdf (skolinspektionen.se)
- ★ Skolinspektionen (2012). *Rektors ledarskap – med ansvar för den pedagogiska verksamheten*. Kvalitetsgranskning Rapport 2012:1. Diarienummer 40-2011:2236. Rektors ledarskap – rapport 2012 (skolinspektionen.se)
- ★ Skolverket. *Läroplan för förskolan* (2018). Stockholm: Skolverket. <https://www.skolverket.se/publikationer?id=4001>
- ★ Skolverket (2015). *Några nyckelbegrepp*. Hämtad 2017-08-04, från <http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/forskningsbaserat-arbetsatt/nagra-nyckelbegrepp-1.244041>
- ★ Vallberg Roth A-C, Holmberg Y, Löf C, Stensson C. (2020). *Didaktik – flerstämmig undervisning i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- ★ Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet. <https://publikationer.vr.se/produkt/god-forskningssed/> (Hämtad 20-02-14)

SKOLPORTEN